

PORTFOLIO U STÁTNÍ ZÁVĚREČNÉ ZKOUŠKY STUDENTŮ UČITELSTVÍ PRO MATEŘSKÉ ŠKOLY

USING THE PORTFOLIO IN THE STATE FINAL EXAMINATION IN THE KINDERGARTEN TEACHING PROGRAMME

Zora Syslová, Veronika Rodová

Katedra primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Studentské portfolio představuje nástroj, který umožňuje konstruovat vlastní poznání a slouží jako doklad profesní způsobilosti. Cílem příspěvku je představit portfolio jako významnou součást státní závěrečné zkoušky v programu Učitelství pro mateřské školy na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity. Jádrem výzkumného šetření je analýza prezentačních portfolií a vytvoření orientační typologie, která vychází z typů navržených Tomkovou (2018, s. 193–198). Analýzu portfolií doplňuje analýza odpovědí padesáti tří respondentů získaných formou elektronického dotazníku, která ukazuje, jaký význam studenti portfoliu u státní závěrečné zkoušky přisuzují. Předpokladem bylo, že výsledky výzkumu poslouží jako vodítka pro hledání možností, jak zvyšovat kvalitu podpory studentů při práci s portfoliem.

Klíčová slova: Pregraduální vzdělávání; portfolio; státní závěrečná zkouška

Abstract

The student portfolio is a tool that enables the construction of personal knowledge and serves as evidence of professional competence. The aim of this paper is to present the portfolio as an important part of the state final examination in the Teaching for Kindergartens programme at the Faculty of Education of Masaryk University. The core of the research investigation is the analysis of presentation portfolios and the creation of an indicative typology based on the types proposed by Tomková (2018, pp. 193–198). The analysis of the portfolios is complemented by the analysis of the answers of fifty-three respondents obtained in the form of an electronic questionnaire, which shows the importance students attribute to the portfolio in the state final exam. It was assumed that the results of the research will serve as guidelines for finding ways to improve the quality of student support when working with the portfolio.

Keywords: Undergraduate education; portfolio; State final Examination

1 ÚVOD

Diskuze o proměně pregraduální přípravy učitelů přinesly jednoznačný příklon k přípravě učitele jako reflektivního praktika. Součástí takto pojatého přípravného vzdělávání učitelů se stala portfolia. Výzkumníci i pedagogové se shodují na tom, že portfolio má velký potenciál pro podporu učení a rozvoje studentů a také se stává podkladem pro hodnocení studentových profesních kvalit na konci studia. Státní závěrečná zkouška již není zaměřena na pouhé prověřování akademických znalostí oboru, ale na prokazování profesní způsobilosti.

2 TEORIE

V souladu s Campellovou a kol. (2014, s. 3) vnímáme portfolio jako organizovanou dokumentaci profesního růstu studenta, což poskytuje hmatatelné důkazy o široké škále jeho znalostí, dispozic a pedagogických zkušeností, které prostřednictvím reflexe odrážejí jeho jedinečnost a profesní autonomii.

Nejčastěji jsou rozlišovány tři druhy portfolia: *vývojové* (např. Breault, 2004; Chye et al., 2019), *prezentační* (např. Gabi & Mavengere, 2019; Oner & Adadan, 2011) a *zaměstnanecké* (Chye et al., 2019; Joseph & Brennan, 2013). V souladu s Bakinem a Birginem (2004, s. 80) je důležité, aby portfolio podporovalo jak učení studentů, tak jejich schopnost vytvářet kvalitně „tvarovaný“ produkt.

Portfolio studentům umožňuje průběžně vyhodnocovat vlastní studijní a profesní pokroky. Vyučujícím a examinátorům pak umožňuje vnímat studenty v širších kontextech a komplexněji hodnotit jejich profesní dovednosti, ale i jejich pojetí učitelské profese (Baki & Birgin, 2004). Portfolio má také potenciál zlepšit komunikaci mezi studenty a vyučujícími.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo podat obraz zapojení portfolia do státní závěrečné zkoušky. Položili jsme si dvě výzkumné otázky:

- 1) Jaké charakteristiky vykazují prezentační portfolia?
- 2) Jaký význam portfoliu u státní závěrečné zkoušky přisuzují sami studenti?

Elektronický dotazník vyplňovali po absolvování státní závěrečné zkoušky. Odpovědi jsme analyzovali prostřednictvím kódování v programu Atlas.ti. Naším cílem bylo zachytit témata, která respondenti v souvislosti s portfoliem pojmenovávají. Na zjištění získaná z dotazníku navazovala analýza obsahu dvaceti studentských portfolií.

V první fázi výzkumu jsme požádali o spolupráci všechny studenty, které v akademickém roce 2021 absolvovali státní závěrečnou zkoušku z pedagogiky a psychologie. Anonymně odpovídali na pět otevřených otázek elektronického dotazníku. Získali jsme odpovědi od padesáti tří respondentů. Do druhé fáze výzkumu se zapojilo dvacet dobrovolníků, kteří nám po ukončení závěrečné zkoušky poskytli svá portfolia k obsahové analýze.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Výsledky řadíme v souladu s cílem výzkumu a výzkumnými otázkami.

4.1 Charakteristika prezentačních portfolií

Analýzou podle předem daných kritérií jsme získali šest typů portfolií: (1) Originální profesní portfolio; (2) Živé profesní portfolio; (3) Procesně bilanční portfolio; (4) Studijně profesní portfolio; (5) Formální profesní portfolio; (6) Nezajímavé profesní portfolio. První čtyři typy lze považovat za příklady dobré praxe.

4.2 Význam portfolia u státní závěrečné zkoušky

Z celkové sumy třiceti jedna kódů vzešlých z kódování elektronického dotazníku, jsme vybrali dvanáct, které se vztahovaly k problematice státní závěrečné zkoušky. Pět kódů zahrnovalo fázi přípravy, sedm kódů příslušelo k vlastnímu průběhu zkoušky. Vznikla tak struktura, která umožnila popsat hlavní témata a zachytit uvažování studentek. Z odpovědí vyplynulo, že studenti vnímají portfolio jako důležitou součást státní závěrečné zkoušky. Vztah kvality portfolia a úspěšnosti u státní závěrečné zkoušky se však neprokázal.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky ukazují, že studenti shledávají význam portfolia zejména v jeho podpůrné funkci při psychicky vypjaté situaci. Pokud je portfolio obsahově bohaté a koncepčně promyšlené, dokáže v něm jeho majitel rychle najít materiály, které slouží jako východisko pro výklad teorie i jako doklad profesních dovedností.

Dále se portfolio stalo zdrojem změny v chápání a přístupu k chybám. Studenti začali své chyby vnímat jako nutnou součást profesního rozvoje, nebáli se je u závěrečné zkoušky zveřejnit a využít je, aby ukázali svůj profesní posun.

Výsledky potvrzují předchozí závěr (Rodová & Syslová, 2021), že je třeba věnovat intenzivní pozornost vývojovému portfoliu, a to po celou dobu studia, a učinit jej plnohodnotnou součástí povinných předmětů. Tak lze zvětšit šance, že vývojové portfolio bude „kvalitně tvarováno“ (Baki & Birgin, 2004, s. 80), aby i v případě méně invenčních studentů mohlo vzniknout dostatečně bohaté portfolio prezentační.

6 LITERATURA

- Baki, A. & Birgin, O. (2004). Reflections of Using Computer-Based Portfolios as an Alternative Assessment Tools: A Case Study. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(3), 77–79.
- Breault, R. A. (2004). Dissonant themes in preservice portfolio development. *Teaching and Teacher Education*, 20, 847–859.
- Campbell, D. M., Cignetti, P. B., Melenyzer, B. J., Nettles, D. H., & Wyman, R. M. (2014). *How to develop a professional portfolio. A manual for teachers*. 6th Edition. Pearson.
- Gabi, J., & Mavengere, N. (2019). Making Use of Portfolios to Enhance Learning. 1st International Conference on Sustainable ICT, Education, and Learning (SUZA), (pp. 24–29). Zanzibar.
- Chye, S., Zhou, M., Koh, C., & Liu W.C. (2019). Using e-portfolios to facilitate reflection: Insights from an activity theoretical analysis. *Teaching and Teacher Education*, 85, 24–35.
- Joseph, G. E., & Brennan, C. (2013). Framing Quality: Annotated Video-Based Portfolios of Classroom Practice by Pre-service Teachers. *Early Childhood Education Journal*, 41(26), 423–430.

- Oner, D., & Adadan, E. (2011). Use of web-based portfolios as tools for reflection in preservice teacher education. *Journal of Teacher Education*, 62(5), 477–492.
- Rodová, V., & Syslová, Z. (2021). Profesní identita studentek učitelství pro mateřské školy a její odraz v portfoliu. *Pedagogická orientace*, 31(1), 35–69.
- Tomková, A. (2018). *Portfolio v perspektivě reflektivně pojatého vzdělávání učitelů*. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.